

SABIN ADRIAN LUCA, *Liubcova – Ornița. Monografie arheologica* – cu contribuții de Georgeta El-Susi –, 152 p. de text, 5 fotografii, 4 hărți, 3 planuri, 60 figuri, tabele, în Editura Macarie, 1998, Târgoviște, I.S.B.N. 973-9351-01-X.

Cuvântul înainte, semnat de prof. dr. Iuliu Paul, aduce lămuriri cu privire la subiectul cărții, demers motivat atât de existența altor lucrări privind cercetările de la Liubcova, întreprinse de E. Comșa, cât și de noile cercetări, care au ca scop nuanțarea observațiilor stratigrafice, atât de necesare pentru cunoașterea culturii Vinča din zona Dunării. De asemenea, se atrage atenția asupra tratării cu o deosebită acribie științifică a ecosistemul în care s-a dezvoltat comunitatea de la Ornița, dar și asupra manierei de prezentare a problemei, în care autorul îmbină clasicul cu modernul.

În *Introducere*, S. A. Luca motivează publicarea acestei monografii prin importanța „satului” de la Ornița, pentru neoliticul din Clisură. Noile cercetări (1985, 1987, 1990) au fost efectuate de autor sub îndrumarea prof. I. Uzum, Gh. Lazarovici, M. Gumă, C. Secărin și Fl. Medeleț. Autorul mulțumește celor care prin contribuție directă (Georgeta El Susi, pentru fenomenele economice), sau prin discuții fructuase, l-au ajutat să înțeleagă mai bine și să explice complexitatea sitului studiat (dr. S. Marinescu-Bîlcu, dr. Fl. Drașovean, sau regretatul prof. Vl. Dumitrescu). În încheiere autorul face o ofertă și un îndemn de a se continua cercetările în acest sit neolitic.

Lucrarea este structurată pe șase capitole consistente de text și unul de anexe, urmate de o traducere în limba germană.

Cap. I. Mediul geografic, prezintă zona Clisurii Dunării, unde pe malul românesc, extrem de propice pentru agricultură (terenuri cu expunere sudică), sunt numeroase așezări neolitice, multe cercetate arheologic printre care și cea de la Liubcova. După o incursiune climatologică, autorul vorbește despre bogățiile subsolului, vegetația și fauna zonei, folosite intens de om în toate perioadele istoriei, ce constituie un „mic paradis”. Aici, într-un amfiteatru natural, se află așezarea de la Ornița.

Cap. II. Înainte de prezentarea Stratigrafiei stațiunii, autorul insistă asupra istoricului cercetărilor, legat în mare măsură de salvarea vestigiilor din cadrul proiectului

„Porțile de Fier”. Săpăturile arheologice efectuate de autor au avut și ele tot un caracter de salvare, în cadrul unui proiect cu IPTANA București, și au avut în special scopul verificării stratigrafice, cartării și studierii întregului material pe niveluri și pe complexe. Autorul își arată nemulțumirea față de imposibilitatea continuării cercetărilor din cauză că, terenurile unde se află situl neolitic au fost retrocedate proprietarilor conform Legii 18/1991, iar aceștia, din păcate, nu permit continuarea săpăturilor. Noua magistrală de cercetare, trasată sud-nord, ce împarte stațiunea în două, compusă din trei secțiuni (SI/1985, SIb/1987 și SIc/1990), totalizează aproape 90 m lungime. Prin studiul situației topografice și a depunerilor (o acumulare antropică de 1,5 – 2 m, față de steril, pe o întindere de 300 m de-a lungul Dunării și o lățime de 150 m), S. A. Luca a putut corecta observațiile din primii ani de cercetare, datorate lui E. Comșa.

Subcapitolul a. *Principalele unități stratigrafice*, debutează cu o corectură a unor afirmații din 1996 ale lui Fl. Drașovean, referitoare la cele cinci niveluri de la Ornița. Apoi sunt prezentate în detaliu (cu trimiteri la figuri și planuri) nivelurile de jos în sus, cu descrierea pedologică a straturilor. Cea mai veche locuire este cea Starčevo-Criș și constă dintr-un strat sărăcăcios și discontinuu, pe alocuri distrus de amenajările ulterioare. Nivelul IV aparține fazei A a culturii Vinča și conține atât complexe adâncite, cât și locuințe de suprafață (în partea superioară), ce marchează trei subniveluri (a, b, c). Nivelul III aparține sfârșitului fazei A și începutului fazei B1, a culturii Vinča, este puternic bulversat de lucrările din perioadele posterioare și cuprinde resturile unor locuințe de suprafață, dar și multă cenușă. Nivelul II, pe alocuri cu două subnivele, aparține fazei C a culturii Vinča. Nivelul I, ce aparține aceleiași faze, a fost în mare parte distrus de lucrările agricole contemporane, motiv pentru care au fost cercetate doar porțiuni de complexe, mai ales în partea sudică a stațiunii, în timp ce spre nord stratul este suprapus de loess eolian, care a păstrat intacte vestigiile neolitice. La sfârșitul acestui subcapitol, autorul puntează câteva concluzii: – locuirile

mai vechi sunt pe partea cea mai înaltă a terasei, pe când cele mai recente ocupă întregul sit; – prezența loessului în strat de 0.45 m; – lipsa hiatusurilor dintre niveluri arată că locuirile se succed la scurt timp (autorul nu precizează din păcate căreia faze îi aparțin materialele Starčevo-Criș și unde sunt materialele care umplu spațiul dintre locuirea B1 și C a culturii Vinča, deși totuși amintește de un strat ce căpăcuște straturile anterioare nivelului II, când locuirea se extinde spre vest); – existența cu titlu de ipoteză, a unei posibile fortificații în ultimele două niveluri, când locuirea capătă cea mai mare extindere (autorul a observat delimitarea sitului arheologic prin niște <văi> spre vest și est). S. A. Luca a considerat ca la acest capitol privind stratigrafia, este bine să includă și prezentarea într-un subcapitol a caracteristicilor arhitecturii stațiunii neolitice (b), deoarece tratează și tipurile de locuințe în cadrul celor cinci niveluri. Astfel, în timpul locuirii Starčevo-Criș autorul <bănuiește> că locuințele erau semiadâncite (după cercetările din SI/1985, SIb/1987), încercând să susțină această ipoteză pe baza situațiilor stratigrafice observate. Locuințele din nivelul IV sunt de tip bordei și de suprafață. S. A. Luca afirmă că <locuirea deosebit de dinamică a dus la situații aberante>, deoarece complexele au fost deranjate după abandonare de chiar <constructorii aceleiași culturi și faze>, motivând această situație prin existența acoperișurilor din paie și stuf care se aprind des, poate și datorită vânturilor puternice din zonă. Se prezintă apoi tipurile de locuințe cu toate caracteristicile lor: locuința-bordei și cea de suprafață (cu șanțuri de fundație), la ambele tipuri folosindu-se la construcție o mare cantitate de lemn (fapt demonstrat de stratul cu multă cenușă). În nivelul III sunt doar locuințe de suprafață și autorul insistă asupra locuinței L2/1985, care are pereții decorati prin aplicarea pe ei a unor coloane de lut (sau canaturi de ușă), cu secțiunea trapezoidală, ușor rotunjite, ce după părerea descoperitorului au fost arse intenționat înainte de a fi aplicate. În nivelul II se constată o revenire la tipul locuințelor bordei, uneori <de dimensiuni impresionante>, dar există și o locuință semiadâncită, cu patru nivele distincte de refacere. Lângă această locuință a fost descoperit un vas ce pare a fi legat de ritul de fondare al casei. Nivelul I, conține locuințe semiadâncite, de suprafață și o vatră cu diametrul de 1 m, refăcută de 3-4 ori. Atrage atenția și locuința L16, conservată deosebit de bine, ce avea tavanul lipit (nu etajul, specifică autorul) și acoperișul fixat cu bolovani (prelucrați!) legați cu sfoară. Deasupra locuirii neolitice s-au descoperit urmele unei locuințe mai târzii (L8/1985), datată cu monedă în sec. IV. e. n. Prin cercetări periegetice, spre partea de est a sitului s-au atestat locuiri din faza D a culturii Vinča și altele mai noi.

Cap. III tratează *structura inventarului arheologic din stațiunea neolitică* pe categorii de artefacte în funcție de complexe, apariții pe niveluri sau campanii de săpătură. Primul subcapitol prezintă, a. Unelte și arme

din piatră, ca și analiza surselor de proveniență a materiei prime, realizată cu ajutorul geologului O. Popescu, pe niveluri de locuire, constatându-se că starčevienii și-au procurat uneltele de la sud de Dunăre. De asemenea s-a observat că toate uneltele șlefuite au urme de folosire, dar lipsesc așchiile, materia primă brută și ceipurile de perforare, ceea ce exclude existența unor ateliere locale de prelucrare, autorul vehiculând chiar ideea existenței unor sate specializate în obținerea uneltelor. Pentru uneltele din piatră cioplită, sursele silexului sunt legate de albia Oreviței și de dealurile din împrejurimi, ceea ce contrazice opiniile lui E. Comșa cu privire la proveniența lor din Munții Poiana Ruscăi. Alte unelte cioplite sunt confecționate din obsidian, dar studiul lor complet nu a fost încă finalizat. Uneltele și armele din corn și os au fost prelucrate printr-o colaborare fructuoasă cu Georgeta El Susi, ilustrată în volum printr-o prezentare de sinteză, tip tabel, ca și de analize amănunțite pe tipuri de piese, de unde se pot extrage informațiile necesare. Tot aici au fost prezentate și greutatea de piatră (pentru acoperiș) și lut (pentru războiul de țesut), precum și piesele cu caracter ritual. Autorul a prezentat cu această ocazie și explicații ample, privind modul de confecționare și folosire a uneltelor și armelor, motiv pentru care porțiuni din acest subcapitol au și un pronunțat caracter didactic. Subcapitolul notat cu b. este dedicat *ceramicii*, prezentată pe niveluri de locuire, în funcție de categorie, forme și ornamente, autorul insistând pe bună dreptate asupra originilor, legăturilor și importanței unor categorii pentru definirea locului pe care-l ocupă comunitatea de la Ornița în contextul neoliticului din Clisură. *Plastica* este analizată într-un subcapitol aparte, autorul realizând o descriere amănunțită a pieselor incluse în această categorie: A) vasele cu folosință specială (cu protome stilizate, incizate, antropomorfe, zoomorfe, 14 căpăcele); B) plastica propriu – zisă, formată din statuete (21 antropomorfe, autorul discutând chiar despre îmbrăcămintea și ipostaza fiecărei statuete, zoomorfe, foarte stilizate, amulete), altărașe de cult și protome antropomorfe și zoomorfe; C) podoabe și obiectele cu folosință specială (brățări de lut, amulete, discuri, jucării, capul de onagru); D) sculptura în piatră; E) ornamente de lut aplicate pe locuințe. Un loc aparte este rezervat celebrei statuete cu <trusa sa magică>, autorul încercând să epuizeze problematica cultico-magică a piesei și implicațiile prezenței acestui tip într-un spațiu mai larg est – european.

Cap. IV, intitulat *Analiza paleoekonomiei stațiunii neolitice de la Liubcova – Ornița*, cuprinde date despre fauna sălbatică și domestică din stațiune și implicațiile asupra calității vieții în cadrul fiecărei locuiri neolitice (vârstele de sacrificare, relațiile interspecifice, situația stațiunilor contemporane și apropiate, flora în care s-au dezvoltat aceste specii, cultivarea plantelor – cereale, linte, măzărâche). Autorul sugerează chiar unele posibile metode și perioade de recoltare a cerealelor pentru a se evita pierderile.

Încadrarea cronologică și culturală a stațiunii neolitice de la Liubcova – Ornița. (Cap. V), reprezintă o nouă trecere în revistă a concluziilor la care a ajuns autorul în urma studierii tuturor materialelor și a noilor observații de ordin stratigrafic. Acest capitol constituie și o bună ocazie pentru o nouă privire critică asupra istoricului cercetărilor, ilustrând evoluția opiniilor referitoare atât la stațiune cât și la unele culturi. Autorul precizează încadrarea primului nivel în Starčevo-Criș, faza IIIA, IIIB, adăugând numeroase elemente noi față de cele știute, printre care pictura. Materialele următorului nivel aparțin fazei A1 a culturii Vinča, constatându-se o asemănare aproape identică dintre materialele de la Liubcova și cele de la Gornea, situație ce se va schimba radical sub influența culturii Vinča. Pe baza observațiilor stratigrafice și a materialelor ceramice, autorul consideră că trebuie nuanțată cronologia fazei a III a culturii Starčevo-Criș, pentru așezarea de la Ornița astfel: în faza IIIB1 se constată primele influențe vinciene, iar în faza IIIB2, dislocările determinate de comunitățile Vinča A1, declanșează <înflorirea> stațiunii. Se aduc noi precizări și privind ultimele două nivele, unde există și materiale aparținând fazei Vinča B2 și se observă chiar trecerea la o fază incipientă, Vinča-Pločnik I. Locuirea Vinča C de la Ornița a oferit un bun prilej pentru autor de a prezenta problema <șocului Vinča C> și a drumurilor de pătrundere a comunităților ca și implicațiile ce le-au avut în diferite zone, stațiunea de la Ornița de exemplu, dezvoltându-se în urma venirii unui val timpuriu C1, lateral pe Dunăre. În ultima parte a capitolului (b), autorul ține să facă câteva precizări cu privire la influențele vinciene în Transilvania și să precizeze locul descoperirilor de la Turdaș, în contextul acestor fenomene.

Cap. VI. conține abrevierile bibliografice, lista bibliografică (354 de titluri), iar Cap. VII. însumează lista hărților, fotografiilor, planurilor figurilor și tabelelor (realizată bilingv în română și germană), ca și rezumatul în limba germană (Al. Sonoc).

In lucrarea prezentată, ce se caracterizează prin modernitatea și profunzimea analizelor pentru fiecare tip de obiect identificat în săpăturile arheologice, autorul a căutat cu mult discernământ științific originea, cauzalitatea și legăturile ce se pot statornici între diferitele elemente componente. Meritul deosebit al cercetătorului actual a unei epoci preistorice este <refacerea> ambientului în care s-a dezvoltat și a vieții comunitatea, iar A. S. Luca a reușit să facă acest lucru prin revenirile repetate de la obiectul arheologic la ecosistem, în încercarea de a înțelege, <de ce>.

Liubcova – Ornița. Monografie arheologică conține numeroase tente pluridisciplinare, fiind un model pentru realizarea unei monografii cu caracter arheologic, pentru un sit cercetat doar parțial. Marele avantaj al publicării unei astfel de lucrări este numerosul material ilustrativ și analizarea tuturor obiectelor descoperite, prin acest demers anulându-se <ideea că o monografie arheologică este o carte de ciobologie>. Numeroasele explicații privind atât confecționarea, utilizarea pieselor, cât și a modului de construire a caselor și a distrugerii lor, constituie informații utile unui public mai larg interesat de arheologie, contribuind astfel la recompunerea unor activități importante ale vieții comunităților preistorice.

ZOIA MAXIM